

УДК 616.1/4-07:378.147]:378.4:61(477.85-25)БДМУ

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА ПРИ ВИВЧЕННІ ПРОПЕДЕВТИКИ ВНУТРІШНІХ ХВОРОБ У БУКОВИНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Т. О. Ілащук, О. П. Микитюк

Буковинський державний медичний університет

METHODOLOGICAL ASPECTS OF ORGANIZATION OF STUDENT'S INDEPENDENT WORK WHEN LEARNING PROPEDEUTICS OF INTERNAL DISEASES IN BUKOVYNA STATE MEDICAL UNIVERSITY IN MORERN CONDITIONS

T. O. Ilyashchuk, O. P. Mykytyuk

Bukovyna State Medical University

Розглянуто важливість самостійної роботи у професійному становленні майбутнього лікаря. Висвітлено особливості самостійної роботи студента на кафедрі пропедевтики внутрішніх хвороб Буковинського державного медичного університету при вивченні однойменної дисципліни.

Importance of student's independent work in professional growth of future doctor is discussed. Peculiarities of student's independent work at the Department of Propedeutics of Internal Medicine when learning homonymous subject are highlighted.

Вступ. Основне покликання навчальної роботи у вищій школі – забезпечити опанування значними обсягами професійно орієнтованої інформації, яка дасть змогу вільно орієнтуватися у проблемах і задачах обраної спеціальності; сприяти розвитку потреби постійного самовдосконалення, тобто систематично поповнювати запас знань, взаємодіяти зі значним інформаційним потоком: опановувати і створювати його, здійснювати внесок у вдосконалення та використовувати нове для власного професійного становлення.

Робота у вищій школі на сучасному етапі реалізації ідей Болонської угоди спрямована переважно на інтенсивну інформатизацію, мобілізацію потенціалу системи самоорганізації навчання, які забезпечують формування в майбутніх фахівців цілісного досвіду діяльності, самореалізацію професійних якостей [1, 2]. На передній план виходить не просто накопичення знань, вмінь та навичок, а здатність самостійно, систематично, активно і швидко опановувати нове, оперувати засвоєним матеріалом для вирішення навчально-пізнавальних завдань, формувати судження, приймати професійні рішення, діяти у потрібній ситуації творчо і рішуче, а також розвиватися всебічно.

Вища освіта – визначальний фактор, що впливає на професійне становлення людини [2, 3], а тому від її

якості залежить як успішність окремого індивідуума, так і майбутній розвиток суспільства. Фахівець-початківець повинен володіти фундаментальними знаннями, професійними вміннями і навичками, мати досвід пошукової чи творчої активності для вирішення складніших завдань; він має бути самостійним, здатним прийняти незалежні судження на шляху подолання складнощів, і здійснювати соціально-оціночну діяльність. Ці складові формуються значно ефективніше в процесі реалізації самостійної роботи студента. Важливою її складовою є *самоосвіта* – специфічний вид діяльності, яку особистість здійснює добровільно з метою задоволення пізнавальних потреб чи покращення своїх особистісних якостей або здібностей. Вона відбувається під керівництвом викладача і без його участі під час виконання самостійної роботи.

Самостійна робота студента (СРС) – це самостійна освітня діяльність, яку науково-педагогічний працівник планує разом зі студентом, але виконує її студент за завданнями та під методичним керівництвом і контролем науково-педагогічного працівника без його прямої участі.

У цьому визначенні наголошено на діяльній стороні особистості, спрямованій на досягнення цілей самостійно. Будь-який вид занять, що створює умови для зародження самостійної думки, пізнавальної

© Т. О. Ілащук, О. П. Микитюк

активності студента, пов'язаний із самостійною роботою. Тому її характеризують як сукупність самостійних діяльностей в умовах аудиторії або поза її межами, в контакт з викладачем чи за його відсутності. Однак часто самостійну роботу студентів трактують як навчальну діяльність, здійснювану за межами аудиторії в час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Тому більш широким є наступне визначення: СРС – діяльність студентів, яка полягає в самостійному визначенні мети, завдань, засобів їх досягнення на основі пізнавальних потреб та інтересів; виборі власного пізнавального шляху, спрямованого на створення творчого освітнього продукту; аналізі результату.

Основна частина. Для того щоб забезпечити трансформацію самостійної роботи в самоосвітню діяльність, необхідно сформувати у студентів позитивне ставлення до професійно значущих цілей, високий рівень знань, умінь самостійно працювати з джерелами інформації, організаційно-управлінські уміння й навички.

Пропедевтика внутрішніх хвороб у XXI столітті, незважаючи на технологічний прогрес, впровадження високоінформативних лабораторних та інструментальних методів діагностики, розвиток алгоритмічних діагностично-лікувальних схем, не втрачає своєї актуальності. Значну кількість інформації можна отримати лише за безпосереднього спілкування із хворим, проводячи детальне розпитування щодо скарг і анамнезу, а також максимально задіюючи всі органи чуття і спостережливості у процесі фізикального обстеження. Обов'язковою рисою для кожного майбутнього лікаря є здатність не лише помітити і зібрати необхідну інформацію, але й уміти провести її аналіз та синтез; кінцевою метою є встановлення правильного діагнозу, розробка стратегії інструментально-лабораторної діагностики.

Ознайомлення з результатами підготовки студентів, з досвідом роботи молодих лікарів дало змогу виявити проблему: недостатній рівень сформованості рефлексивних механізмів у випускників медичних ВНЗ, слабе розуміння сутнісних вимірів власної діяльності, тобто відсутність психологічної і теоретичної готовності до самостійної пізнавальної діяльності. Аналіз підготовленості студентів до навчання у вузі показує, що більшість із них не усвідомлює значимості самостійної роботи у власному професійному зростанні, не володіє достатньою мірою вміння й навичками самостійного набуття знань, необхідних для професійної діяльності. Викладач, працюючи зі студентами, які не володіють методикою само-

стійної роботи й не зовсім відповідально ставляться до навчання, змушений займатися невластивими для вищої школи справами: пояснювати матеріал, який студенту мав би бути давно відомим завдяки міжпредметній інтеграції (наприклад, основні біохімічні константи, фізіологічні аспекти життєдіяльності чи фізичне підґрунтя методів фізикального обстеження хворого); багаторазово апелювати до щойно пройденого матеріалу, роз'яснювати ази кожної теми і контролювати засвоєння. Студенти часто обґрунтовують свою низьку активність значним інформаційним навантаженням, втому тощо. Все це в сумі значно знижує науковий потенціал вузівського навчання і стимулює розвиток синдрому вигорання викладача.

На початку вивчення дисципліни студентам нагадують про необхідність дотримання гігієни розумової праці. На 3 курсі студенти вже володіють основами знань з психології, соціології, фізіології, а тому їм достатньо коротко нагадати про механізми розумової праці, причини появи втоми, шляхи підвищення працездатності, а також режим харчування, організації відпочинку відповідно до добового ритму активної діяльності та сну організму людини.

Підготовку майбутніх фахівців слід спрямовувати на формування здатності до самостійної діяльності на всіх етапах процесу навчання: цільовому, процесуальному, результативному.

У процесі вивчення пропедевтики внутрішніх хвороб самостійну, індивідуальну та самоосвітню роботу будують у наступних основних напрямках:

1. Інтенсифікація самостійної роботи у процесі аудиторних занять.

З цією метою розробляють і впроваджують нові методики і форми організації аудиторних занять, які забезпечуватимуть формування високого рівня самостійності студентів і поліпшення якості підготовки. Так, основною формою роботи на занятті стає не просто опитування, технічне відпрацювання практичних навичок чи відвідування профільних відділень лікарні з демонстрацією тематичного хворого (за зазначених форм організації заняття задіюється лише певна найактивніша частина аудиторії). Варіантами активізації всієї академічної групи може бути робота на результат: “командам”-підгрупам із декількох студентів можна пропонувати зробити певні діагностичні висновки; розв'язати ситуаційну задачу, вибудувати логічну послідовність, розробити діагностичний алгоритм; взяти участь у діагностичній маніпуляції тощо. Критеріями оцінювання ефективності роботи мають стати кінцевий результат (діагностичний висновок чи знахідка: правильні чи ні); швидкість отримання (сти-

мулює студентів працювати командно і тренуватися задалегідь) та повнота залучення учасників до навчального процесу (наприклад, кожен із учасників “команди” повинен вміти повноцінно пояснити, чому зроблені ті чи інші висновки).

Однією з ефективних форм самостійної роботи для практичних занять є ділова гра, тематика якої зазвичай пов’язана з конкретними науковими чи практичними проблемами, моделюванням ситуацій “хворий-пацієнт”. Мета цієї роботи – завдяки імітаційним умовам забезпечити студенту можливість відчувати себе в ролі фахівця, який повинен вміти виокремити суть проблеми хворого, швидко оцінювати отриману інформацію і скеровувати діалог у правильне русло. Під час семінарських і лабораторних занять самостійну роботу можна організувати індивідуально і групами (розроблення проекту, моделювання ситуації, її аналіз). Загальне обговорення процесу взаємодії “лікаря” і “пацієнта” формує у майбутніх фахівців прагнення якісно виконати завдання; а факт, що “пацієнтом” є колега по навчанню, не викликає надмірного відчуття скутості через побоювання “осоромитися” і викликати осуд справжнього хворого. За такого підходу змінюється ставлення як до необхідності вивчення теорії задалегідь, так і до набуття практичних навичок, включаючи комунікаційні, оскільки без належної підготовки вдома неможливо успішно виконати поставлені перед студентом завдання.

З метою спрощення доступу студентів до навчальної літератури, виокремлення найважливіших аспектів тем, надання можливості самоконтролю засвоєння інформації колективом кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб систематично доповнюється електронний навчальний курс із дисципліни у системі дистанційного навчання “MOODLE”, розміщений на сервері нашого університету (moodle.bsmu.edu.ua). Його основою є тематичні розділи, які складені відповідно до тематичного плану практичних занять та тем, винесених на самостійне вивчення. В кожному тематичному розділі представлені навчально-методичні матеріали стосовно теми практичного заняття: методичні вказівки для підготовки студентів самостійної роботи під час підготовки до практичного заняття; конспект; навчальні таблиці; тестові завдання для самоконтролю. Кожна тема ілюстрована як наочним матеріалом (дані загального чи локального огляду, логічні схеми, таблиці тощо). Приведено оригінальні відеоуроки з основ фізикального обстеження хворого.

Аудиторна самостійна робота може реалізуватися і під час читання лекцій. З метою підсилення їх методологічної ролі в організації самостійної роботи

студентів (діагностика результатів), в курсі читання лекцій з пропедевтики внутрішніх хвороб періодично здійснюється контроль засвоєння змісту навчального матеріалу через експрес-опитування з конкретної теми, тестовий контроль, опитування у формі гри, міні-бесіди, міні-диспут та ін.

2. Самостійна робота в позааудиторний час.

До основних видів позааудиторної самостійної роботи студентів, які широко впроваджені в педагогічний процес на кафедрі пропедевтики внутрішніх хвороб БДМУ, належать: підготовка і написання рефератів, доповідей, тез та інших письмових робіт (з правом вибору теми і форми звітності); виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань (добір і вивчення літературних джерел з певного розділу медицини, розроблення і побудова логічних діаграм); написання академічної історії хвороби; підготовка до семінарських і практичних занять, участь у науково-теоретичних конференціях, олімпіадах.

Для пошуково-реферативної роботи обираються сучасні актуальні проблеми медицини (кардіологічні, пульмонологічні, гастроентерологічні та ревматологічні захворювання) або нозології. Повністю винесені на самостійне вивчення (основи семіотики ендокринної патології та алергічних захворювань тощо). Студентам пропонується на вибір декілька варіантів. Так, широкого поширення давно набула реферативно-оглядова робота (оцінка стану розвитку проблеми, сучасні аспекти діагностики та лікування). Більш зацікавленим та активним студентам можна пропонувати провести ретроспективний аналіз даних (включає можливість роботи в архіві лікарні або з науковими базами), який дозволяє оцінити, наприклад, клінічні особливості, широту впровадження тих чи інших діагностично-лікувальних методів у клінічну практику на Буковині, вивчити ефективність застосування ряду лікарських засобів. Іншими формами самостійної наукової роботи може стати презентація цікавих клінічних випадків (дає змогу відчувати себе безпосередньо учасником діагностично-пошукового процесу).

Критерієм оцінки результатів пошукової роботи студента є такі параметри: виразно сформульована проблема; обґрунтування її актуальності; короткий огляд літературних джерел та поглядів різних (кількох) авторів на суть проблеми; логічна послідовність та аргументованість викладу змісту; наявність власної (авторської) позиції; пов’язаність змісту із сучасними українськими реаліями (практичними чи теоретичними); наявність висновку і посилань на сучасні джерела. Не зараховуються роботи, які є передруком текстів з підручника чи з Інтернету.

Організація цього виду діяльності ускладнюється певними перепонами: психологічною і професійною неготовністю до неї більшості студентів, відсутністю інтелектуальної ініціативи та пізнавальної активності суб'єктів процесу навчання; складністю доступу до ліжка хворого (студент 3 курсу робить лише перші кроки в опануванні лікарської майстерності і не завжди здатен самостійно і критично оцінити ситуацію) чи перевірки власних наукових гіпотез; проте слід відмітити зростання кількості високомотивованих, зацікавлених науковим пошуком та процесом професійного самовдосконалення студентів останніми роками.

У процесі вивчення пропедевтики внутрішніх хвороб викладачі БДМУ намагаються правильно оцінити значення педагогічної майстерності, дотримуватися логіки викладу змісту дисципліни і належно контролювати процес внутрішнього сприйняття. Кількість і обсяг завдань на самостійну роботу і контрольних заходів викладач визначає за принципом “все добре в міру”; не завищуючи складність завдань і оцінюючи час, необхідний для їх виконання. Завдань, що мають репродуктивно-пасивний характер і сформульовані у вигляді фрази “законспектувати...”, “прочитати...”, “повторити матеріал з теми...”, “виписати формулювання термінів...” тощо, уникають. Для розвитку самостійності та навчальної активності ставляться задачі типу “порівняти...”, “систематизувати...”, “узагальнити...”, “обгрунтувати...” тощо.

Не завжди узгоджені в часі терміни представлення результатів виконання завдань з різних дисциплін, що призводить до нерівномірності розподілу само-

стійної роботи студентів у семестрі і навчальному році. Це призводить до формального виконання самостійної роботи, списування, зниження пізнавальної активності студентів. Тому керівництво самостійною роботою студентів є обов'язковим і ефективним за умови здійснення систематичного зворотного зв'язку в процесі практичних і семінарських занять, консультацій, при індивідуальних бесідах викладача зі студентом. Систематичний контроль і оцінка результатів також значно підвищують ефективність самостійної роботи в професійному становленні майбутніх фахівців. У практиці накопичені різноманітні форми контролю якості виконаних студентами завдань, винесених для самостійного виконання. Зокрема, на кафедрі пропедевтики внутрішніх хвороб БДМУ широко використовують: фронтальну й вибіркочку перевірку письмових завдань (протоколи обстеження хворого, історії хвороби, реферати та ін.); індивідуальну бесіду; дискусію з теми, винесеної на самостійне вивчення; контрольні письмові роботи; складання модульного контролю у вигляді теоретичної (тестові завдання різної складності, інтерпретація результатів лабораторно-інструментального обстеження) та практичної частин (контроль практичних навичок).

Висновки. Таким чином, самостійна робота як важлива складова технології навчання забезпечує самостійне визначення мети і засобів її досягнення на основі пізнавальних потреб та інтересів студентів. Для інтенсифікації роботи доцільно використовувати інноваційні методи навчання, адекватні діагностичні методи оцінювання навчальних досягнень студентів.

Література

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / [Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін.]; під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.

2. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий : в 2-х т. / Г. К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – Т. 1. – 2006. – 816 с.; Т. 2. – 2006. – 816 с.

3. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – 3-тє вид., стереотип. – К. : Академвидав, 2009. – 560 с.

Отримано 20.02.14